
Spis treści

Słowo wstępne 11

Rozdział 1. Filozofia i jej podstawowe zagadnienia 13

Wstępne pojęcie filozofii 13 • Działy filozofii 14 • Filozofia a inne formy ludzkiego poznania 20 • Praktyczny wymiar filozofii 25

Rozdział 2. Bezpieczeństwo jako wartość 28

Pojęcie bezpieczeństwa 28 • Miejsce bezpieczeństwa w hierarchii wartości 30 • Filozofia bezpieczeństwa i związane z nią dyscypliny badawcze 33

Rozdział 3. Moralizm i intelektualizm etyczny Sokratesa 37

Filozofia sofistów 37 • Cnota w ujęciu Sokratesa 39 • Intelektualizm etyczny 40 • Metoda Sokratesa 41 • Stosunek Ateńczyków do Sokratesa 42 • Oskarżenie Sokratesa i przebieg procesu 43 • Śmierć Sokratesa 46 • Znaczenie Sokratesa 47

Rozdział 4. Filozofia Platona – w świecie idei i idealnego państwa 49

Życie i dzieła Platona 49 • Dwa rodzaje bytu i dwa rodzaje wiedzy 50 • Świat idei a świat rzeczy 50 • Dusza w filozofii Platona 51 • Poglądy etyczne 52 • Rządzenie jako działanie dla dobra publicznego 53 • Cel istnienia państwa 54 • Kształcenie strażników państwa 54 • Charakterystyka rządzących 56 • Organizacja życia strażników państwa. Regulacja urodzin 57 • Hierarchiczna struktura organizmu państwowego 58 • Sztuka rządzenia. Potępienie demokracji 60 • Zagadnienie wojny i pokoju 62 • Rola sztuki wojennej w życiu państwa 62 • Nadrzędność państwa wobec jednostki 64 • Znaczenie myśli Platona 65

Rozdział 5. Arystoteles. Filozofia syntezy i środka 66

Życie Arystotelesa i jego dzieła 66 • Racjonalny i ogólny charakter poznania 67 • Forma i materia 68 • Przyczyny działające w świecie. Powszechna celowość 68 • Pierwszy Poruszyciel i budowa wszechświata 69 • Rola duszy w świecie organicznym 70 • Pojęcie substancji 70 • Struktura wiedzy 71 • Poglądy etyczne 72 • Państwo a jednostka 73 • Sprawiedliwość. Kwestia niewolnictwa 74 • Cel istnienia państwa 75 • Ustrój państwa 76 • Prawa obywatelskie 77 • Bezpieczeństwo państwa 78 • Wojna jako środek do pokoju 79 • Państwo a wychowanie 80 • Państwo a małżeństwo 81 • Znaczenie filozofii Arystotelesa 82

Rozdział 6. Epikureizm. Szczęście jako spokojne i bezpieczne życie 83

Życie Epikura 83 • Hedonizm 83 • Teoria przyrody Demokryta 84 • Wiodąca rola etyki w poznaniu. Kanonika 84 • Fizyka i jej instrumentalny charakter 85 • Etyka. Natura przyjemności 86 • Stosunek do cierpienia i śmierci 88 • Rola cnót 88 • Wartość bezpieczeństwa. Znaczenie przyjaźni 89 • Charakter filozofii Epikura 90

Rozdział 7. Stoicy i idea niezależności od losu 91

Szkoła stoicka 91 • Filozofia cyników 91 • Natura wszechświata 92 • Konieczność i wolność 93 • Natura człowieka i cel życia 93 • Charakter życia zgodnego z rozumem 94 • Rzeczy zależne i niezależne 94 • Przygotowanie do śmierci 95 • Gotowość na cierpienie 96 • Obowiązki wobec ludzi 98 • Filozofia grecka w Rzymie 98 • Poglądy Cyserona 99 • Stoicyzm a problem bezpieczeństwa 99

Rozdział 8. Św. Augustyn i państwo Boże 101

Wpływ religii na filozofię 101 • Kształtowanie się filozofii chrześcijańskiej 102 • Życie i działalność św. Augustyna 103 • Charakter poznania. Poznanie prawd wiecznych 104 • Stosunek Boga do świata i cel człowieka 106 • Działanie łaski 107 • Państwo Boże i państwo ziemskie 107 • Znaczenie pokoju 108 • Ziemskie bytowanie człowieka jako cierpienie 109 • Wieczny pokój i wieczna wojna 110 • Kościół, państwo, władza 111

Rozdział 9. Św. Tomasz z Akwinu. Synteza arystotelizmu i chrześcijaństwa 112

Scholastyka i jej zagadnienia 112 • Życie i dzieło św. Tomasza 113 • Filozofia a teologia 114 • Teoria bytu 114 • Dowody na istnienie Boga 115 • Dusza a ciało. Poznanie 116 • Poglądy etyczne 117 • Państwo a Kościół 117 • Zadania państwa 118 • Rodzaje prawa i jego stosowanie 119 • Bezpieczeństwo w poglądach św. Augustyna i św. Tomasza 121 • Znaczenie św. Tomasza z Akwinu 121

Rozdział 10. Niccolò Machiavelli i polityka bez moralności 123

Schylek scholastyki 123 • Poglądy Ockhama 124 • Humanizm odrodzenia. Zmiany społeczno-ekonomiczne 125 • Życie i twórczość Machiavellego 126 • Polityczne uwarunkowania doktryny Machiavellego 127 • Sposoby podporządkowania podbitych państw 128 • Technika zdobywania i utrzymywania władzy 129 • Znaczenie wojska 131 • Wizerunek i zobowiązania księcia 132 • Sztuka rządzenia a ludzka natura 133 • Powinność i fakty 134 • Troska władcy o państwo 135 • Zasady Machiavellego a praktyka polityczna 136 • Poglądy Bodina 137

Rozdział 11. Renesansowe wizje idealnego państwa. Thomas More, Francis Bacon, Tommaso Campanella 139

Życie i działalność Morusa 139 • *Utopia* i utopie 140 • Krytyka własności prywatnej 140 • Zniesienie własności 141 • Praca i czas wolny. Religia 142 • System prawny 143 • Wojna i metody walki 143 • Istota poglądów Morusa 145 • Życie i dzieła Bacona 146 • Poznanie przyrody i rola techniki 147 • Teoria złudzeń umysłu 147 • Teoria indukcji 148 • Państwo nauki. Technologie militarne 149 • Spełnione i niespełnione przewidywania Bacona 151 • Życie i twórczość Campanelli 152 • Metafizyka 152 • Budowa zewnętrzna Miasta Słońca 153 • Struktura władzy 154 • Własność i praca 155 • Nadzór nad płodzeniem dzieci i wychowaniem 156 • Religia 157 • Wojna a funkcjonowanie Miasta Słońca 158 • Charakter poglądów Campanelli. Wojna w myśli utopistów 159

Rozdział 12. Thomas Hobbes i wojna wszystkich ze wszystkimi	161
Życie i dzieła Hobbesa	161
• Materializm mechanistyczny. Problem poznania	162
• Podział nauk	162
• Filozofia człowieka	163
• Wojna wszystkich przeciwko wszystkim jako stan natury	164
• Prawa natury. Znaczenie pokoju	164
• Pochodzenie władzy zwierzchniej	166
• Uprawnienia suwerena i poddanych	167
• Monarchia jako najlepszy ustrój	168
• Państwo, Kościół, religia	169
• Istota filozofii polityki Hobbesa	170
• Poglądy Grocjusza	170
 Rozdział 13. John Locke. Wolność, równość, własność, tolerancja	172
Filozofia Kartezjusza	172
• Życie i dzieła Locke'a	174
• Pochodzenie idei	175
• Empiryzm	175
• Idee proste. Cechy pierwotne i wtórne	176
• Idee złożone	176
• Substancja	177
• Istnienie Boga	178
• Stan natury jako stan zmierzający do pokoju i bezpieczeństwa	179
• Stan natury a stan wojny	181
• Własność	182
• Społeczeństwo obywatelskie	183
• Władza zdobyta przez siłę	184
• Idea tolerancji religijnej	185
• Rozdział państwa od Kościoła	186
• Granice tolerancji	187
• Znaczenie Locke'a	188
• David Hume jako kontynuator empiryzmu Locke'a	189
 Rozdział 14. Jean-Jacques Rousseau i filozofia francuskiego oświecenia	193
Charakter francuskiej filozofii XVIII wieku	193
• Czołowi myśliciele francuskiego oświecenia	194
• Diderot i <i>Encyklopedia</i>	197
• Życie i twórczość Rousseau	198
• Potępienie nauki, sztuki i współczesnej cywilizacji	199
• Stan natury	201
• Powstanie społeczeństwa	203
• Umowa społeczna	206
• Funkcjonowanie rządu	208
• Państwo a religia	209
• Oddziaływanie poglądów Rousseau	210
 Rozdział 15. Przewrót kopernikański Immanuela Kanta	211
Życie i dzieła Kanta	211
• Punkt wyjścia. Poznanie <i>a priori</i> i <i>a posteriori</i>	212
• Podział sądów	213
• Przewrót kopernikański	214
• Estetyka transcendentálna	215
• Zjawiska i rzeczy same w sobie	216
• Analityka transcendentálna	216
• Dialektyka transcendentálna i krytyka metafizyki	217
• Rozum praktyczny i wiedza moralna <i>a priori</i>	219
• Dobra wola i obowiązek	220
• Imperatyw kategoryczny	221
• Postulaty praktycznego rozumu	222
• Warunki osiągnięcia pokoju. Artykuły przygotowawcze	224
• Artykuły definitywne do wiecznego pokoju	225
• Moralność a polityka	227
• Rola filozofów	228
• Gwarancja wiecznego pokoju	229
• Znaczenie Kanta	230
• Fichtego metafizyka jaźni	231
• Idealizm Hegla	233

Rozdział 16. Friedrich Nietzsche i przewartościowanie wszystkich wartości 237

Życie i dzieła Nietzschego 237 • Wartość życia 240 • Wola mocy 241 • Nierówność między ludźmi 242 • Moralność władców i moralność niewolników 244 • Teoria resentymentu 246 • Krytyka religii 248 • Zagadnienie poznania 250 • Negatywna ocena Sokratesa 252 • Nadczłowiek i wieczny powrót 254 • Państwo, naród, kultura 256 • Znaczenie wojny 261 • Przewartościowanie wszystkich wartości 263 • Oddziaływanie Nietzschego. Twórczość Nietzschego a nazizm 264

Próba podsumowania. Bezpieczeństwo w świetle zagadnień ostatecznych 269

Wybór literatury 273

Teksty źródłowe 273 • Podręczniki i opracowania 276 • Literatura polecana początkującym (ze względu na dużą przystępność i/lub wagę dla omawianej tematyki) 278